

Prawnokarna ocena eksploracji miejskiej (*urban exploration*)

Criminal assessment of urban exploration

Уголовно-правовая оценка городских исследований (*urban exploration*)

Кримінально-правова оцінка міського дослідження (*urban exploration*)

ZUZANNA GĄDZIK

Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: zuzanna.gadzik@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0002-9121-4658>

Streszczenie: Artykuł dotyczy prawnokarnej oceny eksploracji miejskiej (*urban exploration*). Jako niekonwencjonalna forma turystyki, polegająca na odkrywaniu miejsc opuszczonych i trudno dostępnych, wiąże się niejednokrotnie z naruszeniem przepisów dotyczących ochrony własności lub posiadania. W tekście przeprowadzono analizę celem zbadania, czy każda wyprawa eksploracyjna wypełnia znamiona przestępstwa naruszenia miru domowego – poprzez wdzieranie się do cudzego domu, mieszkania, lokalu, pomieszczenia albo ogrodzonego terenu. W podjętych rozważaniach uwzględniono także możliwość popełnienia innych czynów zabronionych: spowodowania niebezpiecznego zdarzenia (w postaci zawalenia się budowli), kradzieży, kradzieży z włamaniem, zniszczenia mienia i zniszczenia zabytku, znieważenia grobu i zwłok oraz znieważenia przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Autorka sięgnęła przede wszystkim po metodę formalno-dogmatyczną. Uzyskane wnioski odnoszą się do tego, jakie zachowania mieszczące się w ramach eksploracji miejskiej będą stanowić czyny zabronione i w jakich okolicznościach może dojść do wyłączenia odpowiedzialności karnej.

Słowa kluczowe: eksploracja miejska, *urbex*, naruszenie miru domowego, ochrona posiadania, zawalenie się budowli

Summary: The article concerns the criminal law assessment of urban exploration. As an unconventional form of tourism, which consists in discovering abandoned and inaccessible places, it is often associated with the violation of the provisions on the protection of property or possession. For this reason, the aim of the article is to analyze whether each exploration trip bears the features of a crime of violating the home miracle – by breaking into someone else's house, apartment, flat, room or fenced area, causing a dangerous event (in the form of a building collapse), theft, theft with burglary, destruction of property and destruction of a monument, insulting a grave and corpse, and insulting an object of religious worship or a place intended for the public performance of religious rites. The article uses mainly the formal-dogmatic method. The article contains conclusions on what behaviors within the framework of urban exploration will constitute prohibited acts and in what circumstances criminal liability may be excluded.

Key words: urban exploration, *urbex*, domestic trespass, protection of property, collapse of buildings

Резюме: В настоящей статье рассматривается уголовно-правовая оценка городских исследований (*urban exploration*). Как нетрадиционная форма туризма, предполагающая освоение заброшенных и недоступных мест, она часто связана с нарушением законов о защите собственности и владения. В данном тексте был проведен анализ, чтобы выяснить, соответствует ли каждая разведочная экспедиция критериям преступления незаконного проникновения – проникновения в чужой дом, квартиру, помещение, комнату или огороженную территорию. При этом учитывается возможность совершения других запрещенных деяний: совершения опасного события (в виде обрушения конструкции), кражи, взлома, уничтожения имущества и разрушения памятника, осквернения могилы и тела и осквернения объектов и предметов религиозного

почитания или места, предназначенного для публичного совершения религиозных обрядов. Автор в основном прибегает к формально-догматическому методу. Сформулированные выводы касаются того, какое поведение, относящееся к городским исследованиям, будет являться запрещенным деянием и при каких обстоятельствах уголовная ответственность может быть исключена.

Ключевые слова: городские исследования, *urbex*, незаконное проникновение, защита владения, обрушение зданий

Резюме: У статті йдеться про кримінально-правову оцінку міського дослідження (*urban exploration*). Як нетрадиційна форма туризму, що полягає у виявленні покинутих і важкодоступних місць, вона часто асоціюється з порушенням правових положень про охорону власності чи володіння. У тексті було проведено аналіз, щоб перевірити, чи кожна пошукова експедиція має ознаки злочину порушення домашнього миру – проникнення в чужий будинок, квартиру, приміщення, кімнату, чи огорожену територію. У статті також враховувалася можливість вчинення інших заборонених поступок: спричинення небезпечної події (у вигляді обвалення будівлі), крадіжки, крадіжки зі зломом, знищення майна та руйнування пам'ятника, образу могили і людського трупа та образу предмету релігійного культу або місця, призначеного для публічного виконання релігійних обрядів. Автор насамперед застосував формально-догматичний метод. Отримані висновки стосуються того, яка поведінка в рамках міського дослідження буде вважатися забороненими діями та за яких обставин можна застосувати виключення кримінальної відповідальності.

Ключові слова: міське дослідження, *urbex*, порушення домашнього миру, захист власності, обвал будівлі

Wstęp

Urban exploration (również: *UrbEx*, *urbex*, infiltracja lub eksploracja miejska) oznacza badanie wytworów ludzkiej cywilizacji, które nie są dostępne dla każdego. Zjawisko to jest najbardziej kojarzone z odkrywaniem opuszczonych budynków i miejsc użyteczności publicznej (jak np. domy mieszkalne, szpitale, stadiony sportowe, centra handlowe), ale dotyczy również eksploracji niedostępnych części czynnych obiektów (np. szybów, tuneli technicznych czy dachów), cmentarzy i katakumb oraz kanałów burzowych lub ściekowych, technicznych lub tranzytowych¹. Pomimo nazwy świadczącej o usytuowaniu powyższych miejsc w mieście, obejmuje również obiekty mieszczące się poza jego granicami. *Urbex* stanowi swoistą formę turystyki, obejmującą odkrywanie miejsc nietypowych i obecnie nieznanych. Idea *urbexu* jest poznawanie przeszłości i ratowanie przed zapomnieniem określonych miejsc. Dodatkowo zwraca się również uwagę na aspekty estetyczne i historiozo-

¹ K. Kuźma, *Urbexersi – eksploratorzy opuszczonego miasta*, Studia Etnologiczne i Antropologiczne 2015, nr 15, s. 224. W literaturze wskazuje się, że można wyróżnić wyspecjalizowane odmiany *urbexu*, odnoszące się do określonej tematyki, np. *caving* (penetrowanie grot), *wreck diving* (wraków statków), *tunnel hacking* (tuneli), *roof hacking* (dachów). Zob. W. Pokojska, *Zapomniane dziedzictwo, czyli urban exploring*, Zarządzanie w Kulturze 2015, t. 16, z. 2, s. 154.

ficzne – dotyczące z jednej strony odkrywania malowniczych lub budzących grozę miejsc, z drugiej podkreślające aspekt przemijania, śmierci, destrukcji i trwałości².

Pomimo braku jakichkolwiek formalnych ram, związanych z eksploracją miejsc w ramach *urbexu*, osoby podejmujące się tego typu wypraw stworzyły niepisany zbiór zasad, którymi powinni kierować się eksploratorzy. Mają one przede wszystkim zapewnić bezpieczeństwo samych zwiedzających – w szczególności, że wejście w miejsca, które odkrywają, może wiązać się niejednokrotnie z narażeniem zdrowia lub nawet życia (np. z uwagi na ryzyko zawalenia lub zapadnięcia, wyziewy toksycznych substancji lub upadek z wysokości)³. Ponadto zasady te pozwalają odróżnić eksploratora od osób dopuszczających się aktów wandalizmu i kradzieży. Podstawową regułą jest bowiem założenie „zabierz tylko zdjęcia, zostaw tylko ślady stóp”. Oznacza to, że eksplorowane miejsce ma pozostać w takim stanie, w jakim się je zastało⁴. Odnośnie do samego sposobu dostawania się do określonych miejsc, reguły *urbexu* pozwalają na pewną elastyczność. Co do zasady, niedopuszczalne są włamania, związane z fizycznym przełamywaniem zabezpieczeń, ale nie wykluczono samego bezprawnego dostawania się na teren wybranych obiektów. W miarę możliwości powinno się jednak uzyskać zgodę ich właścicieli⁵.

Urbex zyskuje obecnie coraz większą popularność. Świadczą o tym nie tylko strony internetowe zawierające zestawienia miejsc nadających się do miejskiej eksploracji, ale również blogi i kanały na serwisie internetowym YouTube, na których osoby zajmujące się *urbexem* prezentują wyniki swoich poszukiwań⁶. Z uwagi na rosnące zainteresowanie powyższą formą turystyki, jak również nie do końca oczywistą ocenę legalności działań podejmowanych w jej ramach, konieczne wydaje się przeprowadzenie prawnokarnej analizy zachowań mieszczących się w definicji *urbexu* lub do nich zbliżonych. Należy bowiem zwrócić uwagę, że niemalże każda infiltracja miejska obejmuje wejście do miejsc, które z pewnych powodów są trudno dostępne lub niedostępne, a co za tym idzie, mogą wiązać się z naruszeniem

² W. Piasek, *Inne-miejsca pamięci – przypadek Urbex History*, Res Historica 2018, nr 46, s. 274.

³ Przykładowo, podstawową zasadą związaną z jedną z odmian *urbexu* – tzw. *draingiem* (czyli eksploatacją kanałów) jest reguła „Don't go in drains when it rains”, oznaczająca zakaz wchodzenia do kanałów w czasie opadów deszczu. Zob. <https://www.caveclan.org/safety.html> [dostęp: 2.08.2022 r.].

⁴ Zob. np. T. Sipes, *Urban Exploration Photography. A Guide to Creating and Editing Images of Abandoned Places*, <https://ptgmedia.pearsoncmg.com/images/9780134007922/samplepages/9780134007922.pdf>, s. XII [dostęp: 2.08.2022 r.].

⁵ *Everything about Urban Exploration...*, <http://www.forbidden-places.net/why.php#UcVzrPmpUrK> [dostęp: 2.08.2022 r.].

⁶ Zob. np. Ł. Dąbrowski, K. Niedziulka, J. Stanowski, *Urbex history. Wchodzimy tam, gdzie nie wolno*, Warszawa 2019; tychże, *Urbex history. Fukushima. Wchodzimy do skażonej strefy*, Warszawa 2020. Część eksploratorów publikuje relacje ze swoich wypraw na kanałach w serwisie YouTube – np. Urbex History, Żądny przygód, Old finders.

miru domowego. Nie bez znaczenia pozostają również kwestie odnoszące się do rodzaju eksplorowanego obiektu lub miejsca. Dotyczy to przede wszystkim obiektów o charakterze zabytkowym lub stanowiących miejsce pochówku zwłok ludzkich. Z punktu widzenia prawa karnego istotne wydają się również potencjalne następstwa, z jakimi wiązać się może podjęcie wyprawy eksploracyjnej – głównie spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń (jak np. zawalenie się budowli). Nie należy również zapominać o tych zachowaniach, które wiążą się z przekroczeniem zasad *urbexu* – np. kradzieżą lub kradzieżą z włamaniem bądź zniszczeniem mienia.

Na marginesie należy również dodać, że w większości przypadków, dla zachowania bezpieczeństwa uczestników, wyprawy eksploracyjne mają miejsce w grupach dwu- lub kilkusobowych. Z tego względu należy przyjąć, że opisane poniżej czyny mogą zostać popełnione w warunkach współsprawstwa.

1. Naruszenie miru domowego

Najbardziej oczywistym czynem zabronionym, z którym może wiązać się eksploatacja miejska, jest naruszenie miru domowego (art. 193 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny)⁷. Do jego znamion należy bowiem wdzieranie się do cudzego domu, mieszkania, lokalu, pomieszczenia albo ogrodzonego terenu albo wbrew żądaniu osoby uprawnionej nieopuszczenie takiego miejsca. W kontekście potencjalnej odpowiedzialności karnej za zachowania mieszczące się w ramach eksploatacji miejskiej, należy zwrócić uwagę, że dobrem chronionym na gruncie przepisu art. 193 K.k. jest wolność od bezprawnych zamachów na prawo korzystania z tzw. miru domowego. Przez mir domowy rozumie się prawo do niezakłóconego korzystania z domu, mieszkania, lokalu, pomieszczenia lub ogrodzonego terenu. Oznacza ono prawo do swobodnego dysponowania tymi miejscami (w ramach porządku prawnego) – czynienia w tych miejscach tego, co się chce, jak również decydowania o tym, jakie osoby postronne, kiedy i na jakich warunkach mogą przebywać w tych miejscach⁸. Pomimo że typowe naruszenie miru domowego wydaje się mieć miejsce przede wszystkim w stosunku do użytkowanego lokalu, mieszkania, budynku itd., błędne byłoby wykluczenie z zakresu dyspozycji omawianego przepisu obiektów opuszczonych⁹. Należy zwrócić bowiem uwagę, że ustawodawca,

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 (dalej: K.k.).

⁸ Zob. M. Filar, M. Berent, *Art. 193 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, 2016 [wyd. el. LEX].

⁹ Odmienne: T. Bojarski, *Karnoprawna ochrona nietykalności mieszkania jednostki*, Lublin 1992, s. 108 oraz cytowane tam orzecznictwo.

ustalając ramy kryminalizacji, nie przewidział takiego rozróżnienia. W przeciwnym razie nie byłoby zachowaniem bezprawnym wdarcie się np. do lokalu, który tymczasowo nie jest wynajmowany.

W kontekście zjawiska eksploracji miejskiej i rozróżnienia miejsc, będących celem eksploratorów, wyjaśnienia wymagają poszczególne kategorie wymienione w przepisie art. 193 K.k. Przez „dom” rozumie się budynek – obiekt budowlany, będący trwale związany z gruntem, wydzielony z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych, a także posiadający fundamenty i dach, wykonane z materiałów budowlanych i elementów składowych, które są wynikiem prac budowlanych, przystosowany do przebywania w nim ludzi, zwierząt lub ochrony przedmiotów¹⁰. Charakter faktycznego wykorzystania takiego budynku jest zatem obojętny – pomimo potocznego rozumienia tego terminu, jako miejsca przeznaczonego przede wszystkim do zamieszkiwania przez ludzi, będzie on odnosił się również do budynków, które nie mają takiego charakteru. W doktrynie podkreśla się także, że dla ochrony domu, na gruncie przepisu art. 193 K.k. obojętne jest, czy jest on zamieszkały. Ochrona należnego mu miru wynika z tego, że znajduje się on we władztwie danej osoby lub osób – niezależnie od charakteru prawnego tego władztwa¹¹. Z uwagi na tak szeroki zakres znaczeniowy pojęcia „dom”, uznać należy, że w praktyce jest on najczęściej odwiedzaną kategorią miejsc, będących przedmiotem eksploracji miejskiej. Będzie on obejmował bowiem nie tylko domy mieszkalne, ale także opuszczone budynki o charakterze użytkowym (np. hale produkcyjne, kina, szpitale, kościoły itd.). Odrębną kategorią jest „pomieszczenie”. Może być ono bowiem częścią składową budynku (np. piwnica lub garaż), jednakże może stanowić również inny wyodrębniony przestrzennie obiekt, który spełnia określone funkcje (np. łódź, samolot, samochód, grobowiec)¹². W ten sposób z dyspozycji przepisu art. 193 K.k. nie zostało wyjęte wdarcie się przez eksploratorów do miejsc, które w literalnym tego słowa znaczeniu nie stanowią budynku, a mogą być celem wypraw eksploracyjnych (np. lokomotywy i wagony na tzw. cmentarzyskach pociągów, łódzie podwodne, krypty). „Mieszkanie” i „lokal” uznać należy za kategorie stosunkowo pokrewne. W obu przypadkach chodzi o pewną wydzieloną część budynku – w pierwszym przypadku przeznaczoną do zamieszkiwania w nim ludzi, w drugim – do przebywania w nim osób, lecz w celu innym niż mieszkalny

¹⁰ Zob. P. Poniatowski, *Naruszenie miru domowego*, w: *Przestępstwa przeciwko wolności*, red. M. Mozgawa, Lublin 2020, s. 573 i nast.

¹¹ Zob. T. Bojarski, *Zakres miejsc chronionych przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1970, t. 17, nr 10, s. 248.

¹² Zob. M. Filar, M. Berent, *Art. 193 K.k.* [wyd. el. LEX].

(np. sklep, biuro, punkt usługowy)¹³. Z tego względu same w sobie raczej rzadko będą stanowić cel wypraw eksploracyjnych. Ostatnim rodzajem miejsca, objętego ochroną na gruncie przepisu art. 193 K.k., jest ogrodzony teren. Do tej kategorii zalicza się oddzielną część terenu, otoczoną płotem, siatką, drutem, taśmą lub żywo płotem¹⁴. W ten sposób możliwe jest pociągnięcie do odpowiedzialności za naruszenie miru domowego eksploratorów, którzy dokonują wdarcia się do innych miejsc niż budynki lub wyodrębnione pomieszczenia. W ramach *urbexu* dopuszczalne jest bowiem eksplorowanie również obiektów o charakterze otwartym – otoczonych ogrodzeniem (np. boisk, odkrytych basenów, składowisk odpadów, cmentarzy, lotnisk).

Zachowanie sprawcze polega na wdzieraniu się do jednego ze wskazanych w przepisie art. 193 K.k. miejsc. Przyjmuje się, że przez „wdzieranie się” rozumieć należy wejście do niego w dowolny sposób, wbrew woli osoby uprawnionej. Nie jest przy tym wymagane, aby osoba ta była w tym czasie obecna w danym miejscu. Sama wola osoby pokrzywdzonej nie musi być również wyrażona wprost. Wystarczająca będzie wola dorozumiana, wyrażająca się np. zamknięciem drzwi do określonego miejsca¹⁵. Konieczne jednak będzie wyrażenie powyższej woli w jakikolwiek sposób – nie można bowiem domniemywać, że każdorazowo osoba uprawniona byłaby przeciwna obecności innych osób w danym miejscu. Sposób, w jaki osoba uprawniona wyrazi swoją wolę, nie musi realnie uniemożliwić lub utrudnić sprawcy popełnienie opisanego czynu – istotne jest jedynie to, aby jego zachowanie pozostawało sprzeczne z tą wolą. Wdarcie się nie ogranicza się wyłącznie do dostania się do środka przy użyciu siły fizycznej. Znamię to wypełni również np. posłużenie się podstępem, wejście przez otwarte okno lub uchylone drzwi¹⁶.

Ocena, czy osoby zajmujące się eksploracją miejską dopuszczają się *de facto* wdarcia się do cudzego domu, mieszkania, lokalu, innego pomieszczenia lub ogrodzonego terenu, nie jest jednoznaczna. Każda nieruchomość ma swojego właściciela lub osobę, w posiadaniu której dany budynek, teren lub lokal pozostaje. Oczywiście nie zawsze ich sytuacja prawna jest uregulowana, a stan faktyczny odpowiada

¹³ Zob. S. Hyps, *Art. 193 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, s. 994.

¹⁴ Zob. M. Królikowski, A. Sakowicz, *Art. 193 K.k.*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1. *Komentarz do artykułów 117–221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, 2017 [wyd. el. Legalis].

¹⁵ Zob. M. Mozgawa, *Ustawowe znamiona przestępstwa naruszenia miru domowego (art. 193 K.k.)*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 128.

¹⁶ Zob. T. Bojarski, *Naruszenie miru domowego*, w: *System Prawa Karnego*, t. 4. *O przestępstwach w szczególności*, cz. 2, red. I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 61 i nast.; tenże, *Pojęcie „wdarcia się” i „nieopuszczenia” przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1971, nr 4, s. 35 i nast. Zob. także: W. Kozielewicz, *Sąd Najwyższy o znamionach przestępstwa naruszenia miru domowego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 289 i nast. oraz wskazane tam orzecznictwo.

zapisom zawartym w księdze wieczystej. Kwestie te regulują odpowiednio przepisy prawa cywilnego dotyczące m.in. dziedziczenia, posiadania lub zasiedzenia nieruchomości. Nie budzi jednak wątpliwości okoliczność, że miejsca, do których próbują dotrzeć osoby zajmujące się *urbexem*, są dla nich zasadniczo miejscami cudzymi i eksploratorzy nie są uprawnieni do dysponowania nimi¹⁷. Pomimo że zgodnie z zasadami infiltracji miejskiej eksploratorzy powinni uzyskać zgodę osób uprawnionych, przyzwolenie to często nie jest pozyskiwane – m.in. z uwagi na problem z faktycznym ustaleniem takiej osoby lub z powodu uznania takich starań za zbędne. Może dojść bowiem do sytuacji, w której osoba uprawniona nie wie nawet o przysługujących jej w stosunku do danej nieruchomości prawach (np. w związku z dziedziczeniem ustawowym). Dla odpowiedzialności karnej za naruszenie miru domowego nie ma znaczenia, czy miejsce, którego dotyczy czynność sprawcza, stanowi własność prywatną, czy jest mieniem publicznym¹⁸. Wobec tego może wypełnić znamiona czynu stypizowanego w art. 193 K.k. eksploracja wskazanych miejsc, należących do Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego.

Samo wejście w ramach eksploracji miejskiej do miejsca stanowiącego cudzą własność należy oceniać przede wszystkim w kontekście stanu budynku, lokalu bądź ogrodzenia terenu, do których dostają się eksploratorzy, a co za tym idzie – w perspektywie widocznej formy wyrażenia woli przez osobę uprawnioną, co do zgody lub braku zgody na obecność innych ludzi w tym miejscu. Dotyczy to nie tylko stanu technicznego (związanego m.in. ze stanem zniszczenia lub zrujnowania), lecz także ewentualnych form zabezpieczeń, które muszą pokonać eksploratorzy, aby dostać się do danego miejsca. Idea *urban exploration* opiera się na wchodzeniu w przestrzenie trudno dostępne. Nie dotyczy to oczywiście jedynie miejsc, których

¹⁷ Odmienne: T. Bojarski, który twierdzi, że w przypadku gdy dom, mieszanie itd. zostaną porzucone, nie mogą być chronione na gruncie przepisu art. 193 K.k. Jego zdaniem brak wówczas osoby, która byłaby uprawniona do rozporządzania nimi, a tym samym – której wola zostałaby naruszona. Zob. T. Bojarski, *Zakres miejsc chronionych...*, s. 249. Jednocześnie należy jednak zwrócić uwagę, że w obecnie obowiązującym Kodeksie cywilnym nie przewidziano możliwości wyzbycia się własności nieruchomości. Przepis art. 179 K.c., na gruncie którego było to możliwe, stracił moc z dniem 15 lipca 2006 r., zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 marca 2005 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 48, poz. 462) jako niezgodny z art. 2 i art. 165 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Obecnie jedynie na gruncie przepisu art. 902¹ K.c. możliwe jest zawarcie umowy przekazania nieruchomości gminie lub Skarbowi Państwa. Na temat znamienia „cudzy” zob. szerzej: M. Kučka, *Znamię „cudzy” i próba określenia normy sankcjonowanej: perspektywa prawa cywilnego (Głos do artykułu P. Dylus i K. Wiśniewskiej)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2011, t. 15, z. 3, s. 33 i nast.

¹⁸ Por. uchwała SN z dnia 13 marca 1990 r., V KZP 33/89, OSNKW 1990, z. 7–12, poz. 23. Odmienne: T. Bojarski, *Naruszenie miru domowego...*, s. 59. Por. także: M. Mozgawa, *Ustawowe znamiona przestępstwa...*, s. 141 i nast.; M. Mozgawa, A. Wrzyszczyk, *Prawnokarna ochrona miru domowego na ziemiach polskich*, Ius Novum 2019, nr 2, s. 97.

dostępność jest ograniczona stosownymi zabezpieczeniami, ale również takich, do których dostęp jest naturalnie utrudniony z uwagi na ich lokalizację. Biorąc pod uwagę znaczenie pojęcia „wdarcie”, nie będzie wypełniało znamion przestępstwa naruszenia miru domowego wejście na teren obiektu, który z uwagi na swój stan techniczny nie zawiera żadnych zabezpieczeń, za pomocą których osoba uprawniona wyrażałaby swoją wolę co do przebywania w danym miejscu innych osób. Dotyczy to przede wszystkim budynków opuszczonych, z licznymi ubytkami w strukturze architektonicznej, pozwalającymi na dostanie się do środka, budowli pozbawionych drzwi i okien, ruin, budynków, które z uwagi na upływ czasu, wcześniejsze akty wandalizmu ze strony innych osób oraz brak zainteresowania nimi ze strony właścicieli, stały się ogólnodostępne. Oczywiście każdy przypadek należy analizować indywidualnie, biorąc pod uwagę okoliczności towarzyszące wejściu do danego miejsca. Sam stopień zaniedbania budynku i brak jego bieżącego użytkowania nie stanowi bowiem automatycznie okoliczności wyłączającej bezprawność zachowania polegającego na wdarciu się do niego. Biorąc pod uwagę, że przestępstwa naruszenia miru domowego można dopuścić się tylko z winy umyślnej – z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym¹⁹, należy przyjąć, że konieczne jest, aby eksplorator miał świadomość wejścia do określonego miejsca bez podstawy prawnej i bez zgody osoby uprawnionej. Dla pociągnięcia do odpowiedzialności karnej wystarczające będzie bowiem, aby godził się on (przy uwzględnieniu okoliczności związanych z wejściem do danego miejsca), że jego obecność w danym miejscu będzie sprzeczna z wolą osoby uprawnionej. Jak podniesiono powyżej, osoba uprawniona musi wyrazić w jakikolwiek sposób (nawet dorozumiany) brak zgody na przebywanie w danym miejscu innych osób. Wobec tego, z całą pewnością zachowaniami podejmowanymi przez eksploratorów, które wypełnią znamię wdzierania się, o którym mowa w przepisie art. 193 K.k., będą np. wejście do budynku przez rozbite okno, wyłamanie drzwi, otwarcie zamka za pomocą wytrychu, wyrwanie desek, którymi zabite są wejścia do budynku lub demontaż osłaniających je krat.

Podczas dokonywania oceny prawnej i przestępnego charakteru zachowań mieszczących się w ramach *urbexu*, niezależnie od realizacji znamion czynu stypizowanego w przepisie art. 193 K.k., należy również zwrócić uwagę na kwestię ich społecznej szkodliwości. Zgodnie z przepisem art. 115 § 2 K.k., przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

¹⁹ S. Hyps, *Art. 193 K.k.*, s. 995.

Analizując indywidualnie każdy przypadek, nie można zapominać bowiem o ogólnej idei *urbexu* i celach, z jakimi wiąże się eksploracja miejska. Zwrócić należy uwagę głównie na aspekt poznawczy, historyczny i naukowy. Celem wejścia eksploratorów do danego miejsca jest przede wszystkim chęć jego zwiedzenia i odkrycia jego specyfiki, czy też związanej z nim historii – również w celu podzielenia się tym odkryciem z innymi osobami. Istotny jest też kontekst, że miejsca wybierane przez eksploratorów są zwykle nieużytkowane i powszechnie niedostępne. Nie bez powodu porównuje się tego typu działalność do współczesnych poszukiwań o charakterze archeologicznym²⁰. Przy ocenie potencjalnej społecznej szkodliwości *urbexu* uwzględnić należy również reguły, których przestrzeganie wymagane jest w ramach podejmowania tego typu zachowań. Dotyczy to przede wszystkim zakazu wandalizmu.

Przestępstwo naruszenia miru domowego jest tzw. przestępstwem wieloodmianowym. Oznacza to, że jego dyspozycja została opisana w formie alternatywy. W przypadku naruszenia miru domowego czynność sprawcza może polegać nie tylko na wdarciu się do określonego miejsca, lecz również na jego nieopuszczeniu wbrew woli osoby uprawnionej. Wypełnienie przynajmniej jednego ze wskazanych zachowań, będzie już wystarczające do popełnienia tego czynu zabronionego²¹. W ramach *urbexu*, popełnienie przestępstwa naruszenia miru domowego w powyższej formie zaniechania, jest możliwe w sytuacji, gdy eksploratorzy zostaną nakryci na terenie danego obiektu i pomimo wezwania osoby uprawnionej, nie zaniechają dalszej jego infiltracji.

W powyższym kontekście należy również wspomnieć, że zachowania podjęte przez eksploratorów mogą wypełnić także znamiona wykroczenia z przepisu art. 157 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń²². Zgodnie z nim odpowiedzialność poniesie, kto wbrew żądaniu osoby uprawnionej nie opuszcza lasu, pola, ogrodu, pastwiska, łąki lub grobli. W odróżnieniu od naruszenia miru domowego, wykroczenia tego można dopuścić się wyłącznie w formie zaniechania. Konieczne jest również aktywne wyrażenie przez osobę uprawnioną żądania opuszczenia przez sprawcę określonego miejsca. Dla wypełnienia znamion nie będzie wystarczające wejście na określony teren wbrew woli osoby uprawnionej, wyrażonej w sposób jedynie dorozumiany (np. poprzez zawieszenie tabliczki z napisem „zakaz wstępu”)²³. Biorąc pod uwagę katalog miejsc, na terenie których sprawca może wypełnić znamiona wykroczenia stypizowanego w przepisie art. 157 § 1 K.w.,

²⁰ Por. D. Kobialka, *UrbEx: archeologiczny flâneuryzm a multitemporalność dziedzictwa*, Biografia Archeologii 2016, nr 2, s. 3 i nast.

²¹ Zob. *Prawo karne*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, 2017 [wyd. el. C.H. Beck], s. 171.

²² Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 2008 (dalej: K.w.).

²³ Szerzej na temat znamion wykroczenia nieopuszczenia gruntu wbrew żądaniu osoby uprawnionej, por. K. Wala, P. Poniatowski, *Wykroczenie nieopuszczenia gruntu wbrew żądaniu osoby uprawnionej (art. 157 k.w.)*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 295 i nast.

prawdopodobieństwo dopuszczenia się go przez eksploratorów zajmujących się *urbexem*, jest raczej niewielkie. Miejsca te będą mieściły się bowiem raczej poza zakresem ich zainteresowań, natomiast niedopuszczalne będzie zastosowanie przepisu art. 157 § 1 K.w. do innych niż wskazane w przepisie miejsc (np. nieczynnych torów wyścigowych lub boisk), z uwagi na zakaz stosowania analogii na niekorzyść sprawcy. Równocześnie należy pamiętać, że w przypadku gdy któreś z powyżej wymienionych miejsc zostało ogrodzone, zastosowanie znajduje (w oparciu o zasadę konsumpcji) przepis art. 193 K.k.²⁴ Na podobnej zasadzie nieopuszczenie wbrew żądaniu osoby uprawnionej wskazanego terenu może zostać uznane za formę usiłowania przestępstwa naruszenia miru domowego – jeżeli zamiarem sprawcy jest objęcie wdarcie się do budynku umiejscowionego w jego obrębie.

Dla oceny prawnokarnej *urbexu* znaczenie ma również wykładnia pojęcia osoby uprawnionej, której prawo do swobodnego decydowania o danym miejscu może zostać naruszone. Od niego uzależnione jest bowiem, czy zachowania podjęte w ramach eksploracji w rzeczywistości wypełniają znamiona przestępstwa naruszenia miru domowego. Katalog pokrzywdzonych nie ogranicza się wyłącznie do właściciela w rozumieniu przepisów prawa cywilnego. Uprawnionym może być również: posiadacz, dzierżawca, użytkownik, najemca, dozorca, a także inne osoby, w stosunku do których istnieje domniemanie, że działają zgodnie z wolą gospodarza²⁵. W pewnym zakresie dyskusyjna może być kwestia odpowiedzialności za wdarcie się do miejsca, którego posiadaczem samoistnym jest osoba, której nie przysługuje tytuł prawny do dysponowania nim (np. osoba bezdomna, tymczasowo zamieszkująca w danym miejscu). Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2003 r. „bezprawne posiadanie nie stwarza uprawnienia do władania rzeczą wobec właściciela miejsca chronionego. Takie posiadanie łączy się ze świadomością posiadacza (w złej wierze), że prawo do rzeczy nie przysługuje”²⁶. Należy jednak zwrócić uwagę, że powyższe orzeczenie odnosi się do osoby, której przysługuje tytuł prawny dysponowania określonym miejscem. Nie ma to co do zasady znaczenia dla oceny legalności zachowania eksploratorów. Jak wspomniano, istota naruszenia

²⁴ Zob. W. Radecki, *Art. 157 k.w.*, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Bojarski, W. Radecki, wyd. 8, 2019 [baza danych Legalis].

²⁵ Zob. J. Kosonoga, *Art. 193 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, 2020 [wyd. el. Legalis]. Por. także: T. Bojarski, *Pojęcie uprawnionego przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 153 i nast.; tenże, *Pojęcie „uprawnionego” i kolizja uprawnień przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1969, t. 16, s. 385 i nast.; tenże, *Karnoprawna ochrona nietykalności...*, s. 107 i nast.

²⁶ Wyrok SN z dnia 29 października 2003 r., IV KK 250/02, Legalis nr 97414. Por. także: S. Mana-Walasek, *Zajmowanie lokalu bez tytułu prawnego a naruszenie miru domowego*, *Prokuratura i Prawo* 2017, nr 12, s. 61 i nast.

miru domowego sprowadza się do wtargnięcia w miejsca cudze – a takie stanowią zwykle cel wypraw eksploracyjnych. Może dojść zatem do hipotetycznej sytuacji, w której eksploratorzy dopuszczają się naruszenia miru domowego osoby będącej posiadaczem w złej wierze²⁷.

2. Spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń

Pomimo że zachowania podjęte w ramach *urbexu* najczęściej będą wiązały się z wypełnieniem znamion przestępstwa naruszenia miru domowego, nie należy wykluczać możliwości pociągnięcia sprawców do odpowiedzialności karnej również za inne czyny zabronione. Do katalogu potencjalnych przestępstw, które wiążą się ze specyfiką eksploracji miejskiej, zaliczyć można spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń – zwłaszcza w zakresie zawalenia się budowli (art. 163 § 1 pkt 2 K.k.)²⁸. Znane są bowiem przypadki, w których eksploratorzy, dostając się do danego obiektu i przeprowadzając jego infiltrację, doprowadzają do jego zawalenia (częściowego lub całkowitego)²⁹. Wiąże się to zwykle ze złym stanem technicznym konstrukcji (wynikającym m.in. z upływu czasu lub zniszczeń spowodowanych niezależnie przez osoby trzecie), nieuwagą eksploratorów, brakiem właściwego sprzętu bądź niedostatecznymi umiejętnościami w poruszaniu się po danym miejscu.

Warunkiem odpowiedzialności karnej za powyższy czyn jest spowodowanie takiego zdarzenia, które będzie zagrażało życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu o wielkich rozmiarach. Ustawodawca wprowadził ponadto odpowiedzialność za typ nieumyślny powyższego przestępstwa (art. 163 § 2 K.k.). Należy zaznaczyć, że w kontekście prawnokarnej oceny eksploracji miejskiej może mieć to szczególne znaczenie. Celem eksploratorów nie jest bowiem spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń, lecz opisany powyżej skutek może nastąpić w wyniku naruszenia przez nich zasad ostrożności, związanej z poruszaniem się po budynkach o budzącej wątpliwość kondycji technicznej. Przewidziano także typy kwalifikowane, związane

²⁷ Pod warunkiem, że nie będą oni dysponowali przy tym zgodą udzieloną przez rzeczywistego właściciela lub inną osobę, której z prawnego punktu widzenia przysługuje prawo do dysponowania danym miejscem.

²⁸ Szerzej na temat zbiegu przepisu art. 193 K.k. oraz przepisów art. 163 K.k. i art. 164 K.k., zob. M. Budyń-Kulik, *Zbieg przepisów ustawy w przypadku wypełnienia przez sprawcę jednym czynem oprócz znamion naruszenia miru domowego także znamion innego typu czynu zabronionego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, s. 204.

²⁹ Zob. np. teksty dostępne na stronach: https://www.e1.ru/news/spool/news_id-66185446.html, https://www.quotidianodipuglia.it/lecce/ferite_fratture_san_pietro_statale_17enne-4962078.html [dostęp: 2.08.2022 r.].

z wystąpieniem następstw w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób (art. 163 § 3 i 4 K.k.).

W kontekście potencjalnej odpowiedzialności eksploratorów miejskich za powyższy czyn, należy również zaznaczyć, że przedmiot wykonawczy omawianego przestępstwa – budowla, nie odnosi się wyłącznie do całego budynku, ale również do jego części³⁰. Co więcej, budowlą będą nie tylko budynki, ale również inne formy architektoniczne wybudowane przez człowieka – np. mosty, wiadukty, pomosty itd.³¹

Nie każde doprowadzenie do zawalenia się budynku będzie wiązało się z odpowiedzialnością na gruncie przepisu art. 163 K.k. Jak już wspomniano, ustawodawca zastrzegł, że dotyczy to takiego zawalenia się budowli, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu o wielkich rozmiarach. Brak ustawowej definicji terminów „wiele osób” i „mienia wielkich rozmiarów”. Wykładnia tych pojęć została przeprowadzona przez przedstawicieli doktryny i orzecznictwo. W związku z powyższym, przez „wiele osób” rozumie się liczbę osób większą niż kilka (dla której przyjmuje się przedział pomiędzy 5 a 10 osób)³². Pojęcie mienia wielkich rozmiarów odnosi się do przestrzennych rozmiarów tego mienia – nie do jego ekonomicznej wartości³³. Dla pociągnięcia eksploratorów miejskich do odpowiedzialności na gruncie przepisu art. 163 K.k., w przypadku doprowadzenia do zawalenia się budowli, konieczne będzie zatem zweryfikowanie, czy następstwo to wiąże się ze spowodowaniem któregoś z niebezpieczeństw, o którym mowa w powyższym przepisie. Z uwagi na charakter obiektów, będących celem osób zajmujących się eksploracją miejską, większość przypadków będzie wiązać się z wystąpieniem niebezpieczeństwa dla mienia wielkich rozmiarów.

³⁰ Zob. uchwała SN z dnia 18 września 2001 r., I KZP 17/01, Legalis nr 50344.

³¹ Zob. Z. Gądzik, R. Hałas, *Art. 163 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, s. 907.

³² Zob. wyrok SA w Lublinie z dnia 2 lutego 2004 r., II AKa 421/03, Legalis nr 65985. Należy jednak zaznaczyć, że zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie pojawiają się również inne interpretacje omawianego pojęcia. Przykładowo Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 11 stycznia 2017 r., III KK 196/16 (Legalis nr 1546746), uznał, że znamię wielości osób, którym posługuje się art. 163 § 1 K.k., jest pojęciem ocennym i powinno być postrzegane w kontekście okoliczności konkretnego zdarzenia stanowiącego przedmiot zarzutu. Por. także: Z. Gądzik, R. Hałas, *Art. 163 K.k.*, s. 905.

³³ Zob. np. wyrok SN z dnia 31 stycznia 1973 r., I KR 404/72, Legalis nr 16897; wyrok SA w Katowicach z dnia 24 maja 2000 r., II AKa 149/00, Legalis nr 48238; wyrok SN z dnia 8 października 1985 r., III KR 348/85, OSNG 1985, nr 4, poz. 49. W orzecznictwie pojawił się również pogląd, zgodnie z którym wartość ekonomiczna mienia stanowi jedną z przesłanek pozwalających na doprecyzowanie wielkich rozmiarów mienia. Zob. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 27 sierpnia 2015 r., II AKa 191/15, Legalis nr 1360335; wyrok SA w Katowicach z dnia 18 października 2001 r., II AKa 372/01, Prokuratura i Prawo 2002, nr 7–8, poz. 28.

W przypadku gdy zawalenie się budowli w wyniku przeprowadzanej eksploracji nie będzie prowadziło do wystąpienia niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w wielkich rozmiarach, możliwe będzie pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności za zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie niezdatną do użytku cudzej rzeczy (art. 288 § 1 K.k.). Ustawodawca przewidział w tym względzie również typ kwalifikowany, gdy rzecz ta (w opisywanym kontekście – nieruchomości) będzie stanowiła mienie znacznej wartości lub dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 1 i 2 K.k.). Zastrzec jednocześnie należy, że powyższego czynu można dopuścić się wyłącznie z winy umyślnej, co oznacza, że dla pociągnięcia eksploratorów do odpowiedzialności za któryś z wymienionych czynów, konieczne będzie wykazanie, że zdawali sobie oni sprawę z możliwości wystąpienia takiego następstwa (w związku z wejściem na dany teren i przeprowadzenia jego infiltracji) i co najmniej się na nie godzili.

Kryminalizacją objęto również zachowania polegające na spowodowaniu bezpośredniego niebezpieczeństwa zdarzenia określonego w art. 163 § 1 K.k. (art. 164 K.k.). Dotyczy to zarówno zachowań umyślnych, jak i nieumyślnych. Oznacza to, że eksploratorzy mogą ponieść odpowiedzialność karną za wywołanie swoim zachowaniem stanu, który z wysokim prawdopodobieństwem w najbliższej przyszłości zmierza bezpośrednio do spowodowania niebezpiecznego zdarzenia (w omawianym przypadku – zawalenia się budowli)³⁴. Zachowanie to może polegać np. na naruszeniu stabilności konstrukcji budynku poprzez wejście na nią.

3. Odpowiedzialność karna za przekroczenie przyjętych zasad *urbexu*

Poza zachowaniami mieszczącymi się w ramach *urbexu* – zgodnymi z przyjętymi zasadami, omówienia wymaga szereg potencjalnych czynów zabronionych, stanowiących naruszenie obowiązujących reguł eksploracji miejskiej. Pomimo że naczelną zasadą *urbexu* jest „weź tylko zdjęcia, zostaw tylko ślady stóp”, część osób podejmujących eksplorację danego obiektu dopuszcza się także czynów zabronionych, wynikających z naruszenia przyjętych reguł. Zaliczyć do nich należy przede wszystkim: kradzież, kradzież z włamaniem, zniszczenie cudzego mienia, znieważenie zwłok, prochów ludzkich lub miejsca spoczynku, ograbienie zwłok, grobu lub innego miejsca spoczynku, zniszczenie zabytków lub obrazę uczuć religijnych.

³⁴ Zob. Z. Gądzik, R. Hałas, *Art. 164 K.k.*, s. 910.

W zależności od tego, czy zabranie cudzej rzeczy celem przywłaszczenia będzie wiązało się z wcześniejszym przełamaniem zabezpieczeń przez eksploratora, jego zachowanie będzie można zakwalifikować jako kradzież zwykłą (art. 278 K.k.) lub kradzież z włamaniem (art. 279 K.k.). Nie będzie stanowiło kradzieży z włamaniem zachowanie sprawcy, który dokonuje kradzieży rzeczy z miejsca, które jest ogólnodostępne i dotarcie do niego nie wymaga usunięcia odpowiednich przeszkód. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że celem eksploratorów nie jest zwykle kradzież, ale samo dostanie się do danego miejsca. Decyzja o zaborze rzeczy może pojawić się dopiero na etapie przeprowadzonej eksploracji i po odkryciu przedmiotów mających dla sprawcy jakąś wartość. Tymczasem przy ocenie strony podmiotowej kradzieży z włamaniem, zamiarem bezpośrednim sprawcy musi być objęty nie tylko zabór rzeczy, lecz również samo włamanie. Z tego względu przyjmuje się, że zamiar zaboru rzeczy musi wystąpić najpóźniej w czasie podjęcia czynności realizujących znamię włamania³⁵. Słusznie podnosi się w orzecznictwie, że dokonanie włamania do zamkniętego pomieszczenia w celu innym niż kradzież znajdujących się w nim rzeczy i dopiero następnie dokonanie ich zaboru, nie będzie wypełniało znamion przestępstwa stypizowanego w przepisie art. 279 § 1 K.k. Zachowanie to może wypełniać natomiast dyspozycję przepisów kryminalizujących niszczenie mienia, naruszenie miru domowego oraz stanowi zwykłą kradzież – będącą w zależności od wartości zabranej rzeczy – przestępstwem lub wykroczeniem³⁶. W przypadku gdy wartość rzeczy ruchomej nie przekracza 500 zł, czyn sprawcy stanowi wykroczenie z przepisu art. 119 § 1 K.w.

W powyższym kontekście należy również zwrócić uwagę, że do znamion wspomnianych powyżej czynów zalicza się zabór rzeczy cudzej. Rzeczą taką nie będzie rzecz niczyja – niemająca właściciela. Jej zabór nie będzie stanowił czynu bezprawnego – zgodnie z przepisem art. 181 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny³⁷, w przypadku ruchomej rzeczy niczyjej jej własność nabywa się przez objęcie w posiadanie samoistne. W ramach *urbexu* może pojawić się pewna wątpliwość co do rzeczywiście braku właściciela zabieranej rzeczy. Jediną czynnością prawną, przez którą rzecz ruchoma może stać się niczyja, jest bowiem jej porzucenie (art. 180 K.c.)³⁸. Opuszczony i zaniedbany charakter miejsca nie będzie tymczasem świadczą o woli porzucenia przez jego właściciela znajdujących się w nim przedmiotów. Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, nie ma przepisu, który zezwalałby

³⁵ Zob. M. Gałązka, *Art. 279 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, s. 1329; wyrok SN z dnia 9 września 1996 r., III KKN 58/96, Legalis nr 30202.

³⁶ Zob. wyrok SN z dnia 23 kwietnia 2013 r., V KK 280/12, LEX nr 1314495.

³⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 1360 (dalej: K.c.).

³⁸ Zob. P. Książak, *Art. 180 k.c.*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, 2020 [wyd. el. Legalis].

na zawłaszczenie cudzych – nieporzuconych rzeczy. Porzucenie w sensie przepisu art. 180 K.c. oznacza wyzbycie się posiadania rzeczy, ale dla wyzbycia się własności potrzebny jest ponadto taki zamiar. Wskazują na niego zwykle konkludentne fakty (np. wystawienie danego przedmiotu na śmietnik). W przypadku gdy dana rzecz jest przechowywana w zamkniętym pomieszczeniu, świadczy to o zamiarze zachowania własności³⁹. Jej zabór będzie stanowił zatem realizację znamion przestępstwa kradzieży. Z uwagi na opuszczony charakter miejsc, z których zabierane są dane rzeczy, jak również niejednokrotnie stopień ich zniszczenia, świadczący o braku użytkowania, rozważyć należy ewentualnie zastosowanie instytucji błędu co do znamion – wyłączającego winę sprawcy. Zgodnie z przepisem art. 28 § 1 K.k. nie popełnia bowiem przestępstwa, kto pozostaje w usprawiedliwionym błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego. W opisanym przypadku błąd odnosić się będzie do przedmiotu wykonawczego, jakim jest rzecz cudza, a nie niczyja.

Specyficznym miejscem, będącym niejednokrotnie celem wypraw eksploracyjnych, są cmentarze, katakumby i inne miejsca pochówku szczątków ludzkich. Z tego względu nie można wykluczyć, że niektóre zachowania podjęte w ramach *urbexu*, mogą wypełniać znamiona przestępstwa znieważenia zwłok, prochów ludzkich lub miejsca spoczynku zmarłego (art. 262 § 1 K.k.) albo przestępstwa ograbienia zwłok, grobu lub innego miejsca spoczynku zmarłego (art. 262 § 2 K.k.). Pierwsze z nich sprowadzać się będzie do zachowań umyślnych, związanych z wyrażeniem braku szacunku należnego osobie zmarłej, obrażania jej i bezczeszczenia w sposób słowny lub poprzez demonstracyjne ruchy⁴⁰. Wśród zachowań, które uznaje się za wypełniające znamiona czynu z art. 262 § 1 K.k., a które w skrajnych przypadkach mogłyby zostać zrealizowane przez osoby łamiące zasady *urbexu*, wymienić można przykładowo: fotografowanie się ze zwłokami lub szczątkami ludzkimi, rozburzanie miejsc pochówku, ich zaśmiecanie, umieszczanie obraźliwych napisów, wyciąganie zwłok z trumny, rozkopywanie grobu, deptanie zwłok, prochów lub miejsca spoczynku, niszczenie pomników⁴¹. Dla odpowiedzialności karnej w tym zakresie nie będzie miał żadnego

³⁹ Zob. wyrok SN z dnia 1 października 1973 r., I CR 387/73, LEX nr 1673142.

⁴⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 stycznia 2004 r., II AKa 374/03, LEX nr 119970.

⁴¹ Zob. M. Mozgawa-Saj, *Przestępstwa znieważenia oraz ograbienia zwłok, grobu i miejsca spoczynku zmarłego (art. 262 § 1 i 2 K.k.)*, Prokuratura i Prawo 2018, nr 1, s. 25 i nast.; Z. Ćwiąkałski, *Art. 262 K.k.*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 2. *Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2017 [wyd. el. LEX]; J. Barcik, Ł. Pilarz, *Wykorzystanie zwłok i szczątków ludzkich przez studentów do celów dydaktycznych a przestępstwo znieważenia zwłok z art. 262 § 1 K.k.*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2016, t. 20, z. 4, https://www.czpk.pl/dokumenty/publikacje/2016/preprinty/J._Barcik,_L._Pilarz-Wykorzystanie_zwlok_i_szczatkow_ludzkich_przez_studentow_do_celow_dydaktycznych_a_przestepstwo_zniewazenia_zwlok.pdf [dostęp: 2.08.2022 r.]; J. Hanc,

znaczenia stan rozkładu zwłok i czas, który minął od ich pochowania. Drugi z czynów – ograbienie zwłok, grobu lub innego miejsca spoczynku zmarłego, będzie odnosił się natomiast do zabrania, celem przywłaszczenia przedmiotów, które znajdują się na zwłokach, umiejscowionych w miejscu ich spoczynku lub rzeczy znajdujących się przy zmarłym (np. ubrania, kwiaty, ozdoby nagrobka itd.)⁴².

Podobną kategorią miejsca, będącą celem wypraw eksploracyjnych, są również opuszczone obiekty sakralne – kościoły, świątynie, synagogi, kaplice itd. Przepis art. 196 K.k. kryminalizuje obrazę uczuć religijnych innych osób, która może polegać na publicznym znieważaniu przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. W przypadku wypraw eksploracyjnych, wypełnienie znamion znieważenia miejsca wykonywania obrzędów religijnych jest raczej mało prawdopodobne. Przedmiotem wykonawczym są bowiem miejsca przeznaczone do publicznego wykonywania tych obrzędów, podczas gdy odwiedzane przez eksploratorów miejsca, co do zasady nie mają już takiego charakteru. Wynika to z ich desakralizacji i zaprzestania wykonywania w nich obrzędów religijnych (np. w związku z likwidacją parafii lub zniszczeniem świątyni). Wyjątek stanowić może sytuacja, w której dany obiekt sakralny został tymczasowo zaadaptowany na miejsce kultu⁴³. Podobnie nie będzie wypełniało znamion znieważenia przedmiotów czci religijnej znajdujących się w opuszczonym obiekcie sakralnym, jeżeli zachowanie sprawców nie będzie uczynione w sposób publiczny⁴⁴. Dobrem chronionym na gruncie przepisu art. 196 K.k. są bowiem uczucia religijne osób wierzących – wyrażające się m.in. w ochronie szacunku wobec miejsc i przedmiotów otaczanych czcią i poważaniem⁴⁵. Oczywiście jest natomiast, że pomimo braku przestępnego charakteru zachowań znieważających popełnianych w opuszczonych

O. Sitarz, *Przestępstwo znieważenia zwłok (aspekty dogmatyczne i praktyczne)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2017, t. 21, z. 2, s. 53 i nast.

⁴² Zob. R.A. Stefański, *Przestępstwo znieważenia zwłok, prochów ludzkich lub grobu (art. 262 K.k.)*, Prokuratura i Prawo 2004, nr 10, s. 26. Por. także: J. Hanc, O. Sitarz, *Ograbienie zwłok, grobu oraz innego miejsca spoczynku zmarłego (zakres współczesnej kryminalizacji i stopień punitowności w prawie polskim i niemieckojęzycznym)*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2019, t. 23, z. 3, s. 25 i nast.

⁴³ Por. S. Hypś, *Art. 196 K.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, s. 1006.

⁴⁴ Przyjmuje się jednak, że publicznym znieważeniem będzie opublikowanie określonego materiału, który zawiera treści obrażające uczucia religijne. Zob. W. Wróbel, *Art. 196 K.k.*, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 1. *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2017 [wyd. el. LEX]; postanowienie SN z dnia 5 marca 2015 r., III KK 274/14, LEX nr 1734689. Z tego względu nie można wykluczyć odpowiedzialności na gruncie przepisu art. 196 K.k. eksploratorów, którzy dopuszczają się znieważenia przedmiotów czci religijnej znalezionych w opuszczonych miejscach kultu (np. krzyża) i publikują takie zachowanie np. w formie nagrania relacji z wyprawy eksploracyjnej w Internecie.

⁴⁵ Por. S. Hypś, *Art. 196 K.k.*, s. 1004.

obiektach sakralnych (przede wszystkim związanych z ich niszczeniem), czyny te mogą zostać penalizowane na gruncie innych przepisów, zwłaszcza w przypadku, gdy miejsca te mają charakter zabytkowy.

Innym czynem zabronionym, którego mogą dopuścić się osoby przekraczające przyjęte zasady eksploracji miejskiej, jest zniszczenie mienia. Zgodnie z przepisem art. 288 § 1 K.k. czynność sprawcza polega na niszczeniu cudzej rzeczy, uszkodzeniu jej lub uczynieniu jej niezdatną do użytku. Powyższe zachowanie może stanowić również wykroczenie, stypizowane w przepisie art. 124 K.w. W tym przypadku szkoda nie może przekraczać jednak 500 zł. Należy również zaznaczyć, że w obu sytuacjach niszczenie mienia nie ogranicza się wyłącznie do rzeczy ruchomych, ale może dotyczyć również zachowania sprawcy wymierzonego w nieruchomości.

W kontekście prawnokarnej oceny *urbexu*, niszczenie mienia może pozostawać w zbiegu kumulatywnym z przepisem typizującym naruszenie miru domowego (art. 193 K.k.) – w ramach realizacji znamienia „wdzierania się”. Zachowanie sprawcy może polegać wówczas np. na wybiciu okna, wyłamaniu drzwi lub krat, wycięciu otworu w siatce ogrodzenia, wybiciu dziury w murze lub na innym zniszczeniu zastosowanych zabezpieczeń. Znamiona opisanego czynu dotyczą również różnego rodzaju aktów wandalizmu, podjętych wewnątrz eksplorowanego obiektu – łamaniu czy rozbijaniu mieszczącego się w nich wyposażenia, wrywaniu kabli ze ścian, uszkodzeniu konstrukcji lub dachu, umieszczaniu napisów lub rysunków na powierzchniach płaskich⁴⁶ itd.

Podobnie jak w przypadku kradzieży, ustawodawca przewidział typ uprzywilejowany przestępstwa zniszczenia mienia – związany z wystąpieniem wypadku mniejszej wagi (art. 288 § 2 K.k.) oraz typy kwalifikowane – odnoszące się do mienia o znacznej wartości (art. 294 § 1 K.k.) lub dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 2 K.k.). W kontekście tego ostatniego należy zaznaczyć, że stosowne regulacje znalazły się również w przepisach ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁷. Może dojść do hipotetycznej sytuacji, w której celem wyprawy eksploracyjnej jest obiekt objęty jedną z form ochrony zabytków – zwłaszcza wpisany do rejestru zabytków⁴⁸. Zgodnie z art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których

⁴⁶ Por. np. wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2002 r., V KKN 362/01, Legalis nr 57485.

⁴⁷ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 840.

⁴⁸ Zob. szerzej: A. Ginter, A. Michalak, *Komentarz do art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, w: tychże, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, 2016 [wyd. el. LEX].

zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W przepisie art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzono kryminalizację zachowania polegającego na niszczeniu lub uszkodzeniu zabytku. Ustawodawca przewidział odpowiedzialność zarówno za zachowanie umyślne (ust. 1), jak i nieumyślne (ust. 2). Poza samą karą przewidziano odpowiednio obowiązek lub możliwość wymierzenia sprawcom – w tym również eksploratorom, którzy doprowadzili do zniszczenia lub uszkodzenia zabytku – nawiązki na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków lub obowiązku przywrócenia stanu poprzedniego zabytku (art. 108 ust. 3–5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Dodać również należy, że w doktrynie przyjmuje się, że dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury stanowi kategorię szerszą niż zabytek. Z tego względu, w sytuacji gdy niszczenie obejmuje zabytek, będący jednocześnie mieniem o szczególnym znaczeniu dla kultury, zasadne jest zastosowanie realnego zbiegu przepisów, obejmującego zarówno przepis art. 294 § 2 K.k. w zw. z art. 288 § 1 K.k., jak i przepis art. 108 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁹.

Zakończenie

Urban exploration stanowi przejaw rozrywki, balansującej na granicy legalności. Z jednej strony założeniom eksploracji miejskiej można bowiem przypisać godny uznania cel – związany z poznawaniem miejsc zapomnianych, podkreślaniem ich atutów estetycznych, artystycznych, użytkowych lub historycznych. Z drugiej natomiast, wyprawy eksploracyjne wiążą się ze sporym ryzykiem – nie tylko dla zdrowia i życia samych uczestników, ale również ze względu na potencjalną odpowiedzialność karną, wynikającą z naruszenia szeregu norm prawnych. Jednoznaczna ocena tego zjawiska jest zatem utrudniona. Z uwagi na różnorodność odmian *urbexu*, problematyczna jest również kwestia unormowania zasad podejmowania się powyższego typu turystyki i wyłączenia bezprawności mieszczących się w jej ramach zachowań. Wydawać by się mogło, że cel wypraw eksploracyjnych w pewnym

⁴⁹ Zob. M. Budyn-Kulik, M. Kulik, *Zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, Prawo w Działaniu. Sprawy karne 2015, nr 22, s. 112 i nast. Podobnie: B. Gadecki, *Kontrowersje wokół odpowiedzialności za zniszczenie lub uszkodzenie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury*, Ius Novum 2013, nr 4, s. 20 i nast. Por. również: A. Księżopolska-Kukulska, *Dobra kultury jako przedmiot ochrony w prawie karnym*, Prokurator 2007, nr 2, s. 114 i nast.; M. Trzcziński, *Przestępczość przeciwko zabytkom*, Prokuratura i Prawo 2011, nr 6, s. 47 i nast.

zakresie nawiązuje do kontratypu działalności artystycznej, edukacyjnej lub naukowej, jednakże wprowadzenie normy, która w analogiczny sposób wyłączałaby bezprawność m.in. naruszenia miru domowego, stanowiłoby jednak rozwiązanie zbyt daleko idące. Co więcej, każdy z zaistniałych przypadków należy oceniać indywidualnie, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności faktyczne. Brak przestępnego charakteru powyższego zachowania może opierać się zatem wyłącznie na braku społecznej szkodliwości czynu – przede wszystkim z uwagi na motywację sprawców, jak i brak faktycznego naruszenia dobra prawnego.

Wydaje się również, że wobec powyższego konieczna jest edukacja samych eksploratorów i uświadomienie im, że znaczna część podejmowanych przez nich zachowań może wypełniać znamiona typów czynów zabronionych. Samo przestrzeganie przyjmowanych reguł *urbexu* (nigdzie jednak formalnie nieskodyfikowanych), może okazać się niewystarczające. Podjęcie odpowiedniej akcji edukacyjnej, poprzez uświadomienie eksploratorom znaczenia określonych zachowań związanych z infiltracją miejską i potencjalnych zagrożeń cudzych dóbr prawnych, wiązałoby się z całą pewnością z realizacją funkcji prewencyjnej – ograniczyłoby potencjalne naruszenia z ich strony.

Bibliografia

- Barcik J., Pilarz Ł., *Wykorzystanie zwłok i szczątków ludzkich przez studentów do celów dydaktycznych a przestępstwo znieważenia zwłok z art. 262 § 1 K.k.*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2016, t. 20, z. 4, https://www.czpki.pl/dokumenty/publikacje/2016/preprinty/J._Barcik,_L._Pilarz-Wykorzystanie_zwlok_i_szczatkow_ludzkich_przez_studentow_do_celow_dydaktycznych_a_przestepstwo_zniewazenia_zwlok.pdf [dostęp: 2.08.2022 r.].
- Bojarski T., *Karnoprawna ochrona nietykalności mieszkania jednostki*, Lublin 1992.
- Bojarski T., *Naruszenie miru domowego*, w: I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński, *System Prawa Karnego*, t. 4. *O przestępstwach w szczególności*, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989.
- Bojarski T., *Pojęcie „uprawnionego” i kolizja uprawnień przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1969, t. 16.
- Bojarski T., *Pojęcie „wdarcia się” i „nieopuszczenia” przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1971, nr 4.
- Bojarski T., *Pojęcie uprawnionego przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Bojarski T., *Zakres miejsc chronionych przy przestępstwie naruszenia miru domowego*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1970, t. 17, nr 10.

- Budyn-Kulik M., *Zbieg przepisów ustawy w przypadku wypełnienia przez sprawcę jednym czynem oprócz znamion naruszenia miru domowego także znamion innego typu czynu zabronionego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Budyn-Kulik M., Kulik M., *Zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, *Prawo w Działaniu. Sprawy karne* 2015, nr 22.
- Dąbrowski Ł., Niedziulka K., Stanowski J., *Urbex history. Fukushima. Wchodzimy do skażonej strefy*, Warszawa 2020.
- Dąbrowski Ł., Niedziulka K., Stanowski J., *Urbex history. Wchodzimy tam, gdzie nie wolno*, Warszawa 2019.
- Everything about Urban Exploration...*, <http://www.forbidden-places.net/why.php#>. UcVzrPmpUrK [dostęp: 2.08.2022 r.].
- Gadecki B., *Kontrowersje wokół odpowiedzialności za zniszczenie lub uszkodzenie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury*, *Ius Novum* 2013, nr 4.
- Ginter A., Michalak A., *Komentarz do art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, w: A. Ginter, A. Michalak, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, 2016 [baza danych LEX].
- Hanc J., Sitarz O., *Ograbienie zwłok, grobu oraz innego miejsca spoczynku zmarłego (zakres współczesnej kryminalizacji i stopień punitowności w prawie polskim i niemieckojęzycznym)*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2019, t. 23, z. 3.
- Hanc J., Sitarz O., *Przestępstwo znieważenia zwłok (aspekty dogmatyczne i praktyczne)*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2017, t. 21, z. 2.
- Kobiałka D., *UrbEx: archeologiczny flâneuryzm a multitemporalność dziedzictwa*, *Biografia Archeologii* 2016, nr 2, DOI: 10.5281/zenodo.56299.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, 2020 [wyd. el. Legalis].
- Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1, cz. 1. *Komentarz do artykułów 117–221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, 2017 [wyd. el. Legalis].
- Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 1. *Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2017 [wyd. el. LEX].
- Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, cz. 2. *Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2017 [wyd. el. LEX].
- Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. 5, 2018 [wyd. el. C.H. Beck].
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, 2016 [wyd. el. LEX].
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Bojarski, W. Radecki, wyd. 8, 2019 [baza danych Legalis].
- Kozielewicz W., *Sąd Najwyższy o znamionach przestępstwa naruszenia miru domowego*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Książopolska-Kukulka A., *Dobra kultury jako przedmiot ochrony w prawie karnym*, *Prokurator* 2007, nr 2.
- Kućka M., *Znamię „cudzy” i próba określenia normy sankcjonowanej: perspektywa prawa cywilnego (Głos do artykułu P. Dyluś i K. Wiśniewskiej)*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2011, t. 15, z. 3.
- Kuźma K., *Urbexersi – eksploratorzy opuszczonego miasta*, *Studia Etnologiczne i Antropologiczne* 2015, nr 15.
- Mana-Walasek S., *Zajmowanie lokalu bez tytułu prawnego a naruszenie miru domowego*, *Prokuratura i Prawo* 2017, nr 12.

- Mozgawa M., *Ustawowe znamiona przestępstwa naruszenia miru domowego (art. 193 K.k.)*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Mozgawa M., Wrzyszczyk A., *Prawnokarna ochrona miru domowego na ziemiach polskich*, *Ius Novum* 2019, nr 2.
- Mozgawa-Saj M., *Przestępstwa znieważenia oraz ograbienia zwłok, grobu i miejsca spoczynku zmarłego (art. 262 § 1 i 2 K.k.)*, *Prokuratura i Prawo* 2018, nr 1.
- Piasek W., *Inne-miejsca pamięci – przypadek Urbex History*, *Res Historica* 2018, nr 46, DOI: 10.17951/rh.2018.46.273-281.
- Pokojska W., *Zapomniane dziedzictwo, czyli urban exploring*, *Zarządzanie w Kulturze* 2015, t. 16, nr 2, DOI: 10.4467/20843976ZK.15.010.3045.
- Poniatowski P., *Naruszenie miru domowego*, w: *Przestępstwa przeciwko wolności*, red. M. Mozgawa, Lublin 2020.
- Prawo karne*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. 6, 2017 [wyd. el. C.H. Beck].
- Sipes T., *Urban Exploration Photography. A Guide to Creating and Editing Images of Abandoned Places*, <https://ptgmedia.pearsoncmg.com/images/9780134007922/samplepages/9780134007922.pdf> [dostęp: 2.08.2022 r.].
- Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, 2020 [wyd. el. Legalis].
- Stefański R.A., *Przestępstwo znieważenia zwłok, prochów ludzkich lub grobu (art. 262 K.k.)*, *Prokuratura i Prawo* 2004, nr 10.
- Trzeciński M., *Przestępczość przeciwko zabytkom*, *Prokuratura i Prawo* 2011, nr 6.
- Wala K., Poniatowski P., *Wykroczenie nieopuszczenia gruntu wbrew żądaniu osoby uprawnionej (art. 157 k.w.)*, w: *Naruszenie miru domowego*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.

